

Wartości rodzinne jako predyktory jakości bliskich związków interpersonalnych

Katarzyna K. Wałęcka-Matyja*

Instytut Psychologii, Uniwersytet Łódzki

0000–0001–8222–729x

Aleksandra Banach

Szkoła Doktorska Nauk Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego

0000–0003–4338–2718

STRESZCZENIE

Cel

Celem pracy było określenie, czy i w jaki sposób wartości rodzinne współwystępują z jakością relacji interpersonalnych dorosłych rodzeństw i parterów w bliskich długoterminowych związkach.

Metoda

W przeprowadzonym badaniu ilościowym zastosowano trzy narzędzia samoopisowe: *Skalę familizmu*, *Kwestionariusz relacji dorosłych rodzeństw* i *Kwestionariusz zaangażowania interpersonalnego*. W badaniu uczestniczyły 234 dorosłe osoby ($M = 35$; $SD = 9,128$). Kobiety stanowiły 64,1% próby ($n = 150$).

Wyniki

Do najczęściej wybieranych przez badanych wymiarów wartości rodzinnych należały *Indywidualizm*, *Wsparcie rodzinne* i *Szacunek*. Wartości rodzinne okazały się istotnymi predyktorami zarówno dla jakości relacji dorosłych rodzeństw, jak i zaangażowania interpersonalnego w bliski długoterminowy związek.

Konkluzja

Familizm przyczynia się do kształtowania prawidłowych, wspierających relacji interpersonalnych w bliskich związkach.

Słowa kluczowe: dorosłe rodzeństwo, familizm, zaangażowanie interpersonalne, związek długoterminowy

* Adres do korespondencji: Katarzyna K. Wałęcka-Matyja, Instytut Psychologii, Wydział Nauk o Wychowaniu, Uniwersytet Łódzki, al. Rodziny Scheiblerów 2, 90–128 Łódź, e-mail: katarzyna.walecka@now.uni.lodz.pl.

WPROWADZENIE

W rodzinie, w prymarnym środowisku rozwoju człowieka nabywane i gromadzone są pierwsze doświadczenia, wzorce postępowania, elementarna wiedza o świecie, normach moralnych i społecznych. To miejsce przyswajania wartości, przekonań wobec małżeństwa, rodziny, innych ludzi, radości i cierpienia, życia i śmierci (Ryś, 1997). Transmisji wartości w rodzinie psychologowie przypisują istotną rolę, w tworzeniu znaczeń dotyczących siebie, świata oraz własnych relacji ze światem. Odgrywa ona rolę stabilizującą i regulującą zachowania społeczne, wpływa na rozwój tożsamości jednostki, na funkcjonowanie w relacjach interpersonalnych poprzez kształtowanie umiejętności rozwiązywania problemów (Farnicka, Liberska, 2014). Zgodnie z założeniami teorii systemowej (de Barbaro, 1999) uważa się, że posiadany system wartości wpływa na relacje międzyludzkie w różnych podsystemach, począwszy od rodziny pochodzenia (rodzice, dzieci, rodzeństwo itd.), poprzez pozarodzinne relacje (w szkole, w pracy), po więź z partnerem w bliskim długoterminowym związku.

Dokonujące się w Polsce w ostatnich dziesięcioleciach transformacja ustrojowa oraz procesy globalizacyjne stale kształtują zmiany makro- i mikroekonomiczne, co modyfikuje strukturę społeczeństw oraz rodzin. Przykłady tych zmian to m.in. spadek liczby małżeństw i późniejszy wiek ich zawierania, wzrost liczby związków kohabitacyjnych, rozwodów, par bezdzietnych z wyboru (Janicka, 2017). Wymienione obszary mogą wskazywać na zagrożenia, z jakimi mierzą się członkowie rodzin, by odnaleźć się w niedostatecznie stałej i przewidywalnej rzeczywistości. Podkreśla się również zmiany zachodzące w systemie wartości (Bakiera, 2006; Szlendak, 2015). Coraz większego znaczenia nabiera indywidualizm, samorealizacja, szczęście jednostki (ang. *ego-trip*), przedkładane ponad dobro rodziny (Plopa, 2019; Straś-Romanowska, 2014). Wiele współczesnych rodzin konfrontuje się z konfliktem pomiędzy wartościami wspólnoty i autonomii (Straś-Romanowska, 2016; Walęcka-Matyja, 2020). Zagadnienie to stanowi centralny punkt w intergeneracyjnej teorii systemów rodzinnych, w której zakłada się, że określone wzory relacyjne są dziedziczone i odtwarzane przez jednostkę również w środowiskach pozarodzinnych. Wskazuje się głównie na wzorce autonomii i bliskości, rozumiane jako dwie przeplatające się koncepcje życia rodzinnego, decydujące o zdrowym funkcjonowaniu rodziny. Przyjęte w pracy założenia podejścia systemowego wskazują, iż rozwój i samorealizacja każdego człowieka, zaspokajanie jego dążeń, potrzeb, wcielanie w życie uznawanych wartości nie mogą odbywać się bez współdziałania osób najbliższych. Występują bowiem wzajemne powiązania oraz konieczność współpracy, które decydują o rozwoju członków rodziny (de Barbaro, 1999; Plopa, 2019).

W kontekście zasygnalizowanych powyżej niektórych obszarów trudności ważne jest poszukiwanie czynników chroniących stan zdrowia członków rodzin. Jak dowodzą rezultaty badań jedną z tego typu determinant stanowi *familizm* (ang. *familism*). Rozumiany jest jako wartość kulturowa, charakteryzująca się silną identyfikacją i przywiązaniem do rodziny, lojalnością, zaufaniem, solidarnością wobec członków rodziny w większym stopniu niż wobec innych grup społecznych (Sabogal i in., 1987). W pracy przyjęto, że familizm składa się z pięciu

wymiarów. Trzy z nich dotyczą wartości tradycyjnych, dwa indywidualistycznych. *Wsparcie rodzinne* oznacza dążenie do utrzymania oraz wspierania osób będących w bliskich związkach rodzinnych. *Szacunek* to wymiar wyrażający się w potrzebie zachowania prawidłowych relacji międzypokoleniowych i kształtowania istotnego znaczenia, jakie dla dzieci mają mieć rodzice zarówno pod względem postaw, jak i poleganiu na ich mądrości przy podejmowaniu decyzji. *Religia* odnosi się do sfery duchowości i ujawniania wiary w wyższą moc. Wymiary indywidualistyczne, tj. *Sukces materialny i osiągnięcia* oraz *Indywidualizm*, podkreślają znaczenie powodzenia materialnego oraz niezależności (Wałęcka-Matyja, 2020).

Badacze zauważyli, że familizm współwystępuje z jakością relacji łączącej dorosłe rodzeństwa (Killoren i in., 2015; White, Huges, 2021). Nadal jednak wskazuje się na niedostateczną liczbę badań psychologicznych z tego zakresu. Zakłada się, że relacje interpersonalne ściśle wiążą się z porozumiewaniem się i komunikacją rodzinną. Odnosząc się do relacji braci i sióstr, przyjęto, iż relacja interpersonalna z rodzeństwem stanowi wypadkową interakcji opartych na działaniach oraz komunikacji dwóch lub więcej osób, mających wspólnych rodziców naturalnych (lub co najmniej jednego rodzica naturalnego) oraz określony stosunek do wzajemnych doświadczeń, przekonań i uczuć wobec siebie, powstały od momentu, odkąd osoby te są świadome swego istnienia (Cicirelli, 1995). Odnosnie do natury relacji z rodzeństwem uznano jej trzy wymiary, tj. *Ciepło*, *Konflikt* i *Rywalizację* (Stocker, Lanthier, Furman, 1997). Dymensja *Ciepło* określa życzliwe, akceptujące, bliskie relacje rodzeństw, oparte na podobieństwie, podziwie, wiedzy oraz wsparciu emocjonalnym i instrumentalnym. Wymiar *Konflikt* opisuje niski stopień porozumienia, dominację, spostrzeganie wzajemnego przeciwieństwa oraz przejawianie zachowań konkurencyjnych wobec rodzeństwa. Wymiar *Rywalizacja* określa odczucia rodzeństwa w zakresie bezstronnego lub niesprawiedliwego traktowania przez rodziców w porównywalnych sytuacjach (Wałęcka-Matyja, 2018).

Interesującym poznawczo jest również określenie znaczenia familizmu dla zaangażowania interpersonalnego w związkach długoterminowych. Uważa się, że zaangażowanie interpersonalne stanowi ten składnik miłości, który w największej mierze odnosi się do związków długoterminowych, zarówno formalnych, jak i nieformalnych. Z uwagi na niejednorodność i rozległość pojęcia zaangażowanie uwzględniono jego trzy wymiary. *Więź z partnerem* określa nasilenie bliskości, więzi emocjonalnej z partnerem, stopień dotrzymywania zobowiązań, wzajemnego poświęcenia oraz traktowania partnera jako najważniejszej osoby. *Troska o samopoczucie partnera* przejawia się w poczuciu uwięzienia w związku. Z kolei zmienna *Ważność związku* określa powagę, z jaką traktowany jest związek i jego priorytetowy charakter (Janicka, Szymczak, 2017).

Powyższe rozważania stanowiły tło teoretyczne uzasadniające podjęcie badań psychologicznych nad zagadnieniem współwystępowania wartości rodzinnych z jakością relacji interpersonalnej w bliskich związkach. Cele badań odnosiły się do dwóch zagadnień. Za interesujące poznawczo uznano określenie wymiaru familizmu dominującego w wyborach badanej grupy dorosłych osób. Poszukiwano także znaczenia familizmu w przewidywaniu jakości bliskich relacji interpersonalnych. W analizie rozpatrywano relacje w podsystemie dorosłych

rodzeństw oraz w związkach długoterminowych. Rezultaty dotychczasowych badań nad zagadnieniem zaangażowania interpersonalnego w bliskich związkach wskazują na brak istotności efektu głównego płci (Kaczuba, Janicka, 2018). Podkreśla się, że analizy przeprowadzone w omawianym obszarze dotyczą przede wszystkim osób znajdujących się w okresie wczesnej dorosłości (Janicka, Janicka, 2014; Janicka, Kaczuba, 2018; Kałaczyńska, 2018; Mamot, Smykowski, 2021). Wnioski z przeprowadzonej kwerendy literatury przedmiotu stanowiły uzasadnienie dla przeprowadzenia w pierwszej części analiz weryfikacji predyktorów zaangażowania interpersonalnego w bliskim związku długoterminowym, w grupach osób wyróżnionych ze względu na kryterium wieku, tj. wczesna i średnia dorosłość. Zastosowaną periodyzację okresów rozwojowych przyjęto, odwołując się do założeń psychologii rozwojowej, a dokładnie do teorii cyklu życia Eriksona (1997), zakładającej podział życia człowieka na osiem faz rozwojowych. Zaznacza się, że doświadczenia budowania relacji międzyludzkich i ich roli w rozwoju osobowości w szczególności koncentrują się w stadiach szóstym (intymność vs. izolacja, prowadzącym do cnoty miłości) oraz siódmym (generatywność vs. stagnacja, prowadzącym do cnoty troski) (Erikson, 1997), odpowiadających ujętym w opracowaniu podokresom wczesnej i średniej dorosłości.

Biorąc pod uwagę założenie, że zmienna płeć stanowi czynnik różnicujący relacje interpersonalne dorosłych rodzeństw głównie w zakresie czynnika *Ciepło*, analizy przeprowadzono osobno dla grup kobiet i mężczyzn. Dla zmiennych *Konflikt* i *Rywalizacja* oszacowano wskaźniki dla całej próby (por. Cicirelli, 1999; Walęcka-Matyja, 2018).

Ze względu na częściowo eksploracyjny charakter badań odnoszących się do zagadnień familizmu i zaangażowania w relacje interpersonalne (drosłych rodzeństw i partnerów związków długoterminowych) z uwzględnieniem kryterium wieku i płci hipotezy zostały sformułowane w sposób ogólny.

Przedstawione cele badań zobrazowano dwoma pytaniami badawczymi.

1. Który z wymiarów familizmu dominuje w wyborach badanych osób?
2. Czy i w jaki sposób wymiary familizmu współwystępują z jakością bliskich związków interpersonalnych?

Zmienną ujętą w analizach był familizm, przedstawiony w ujęciu wielowymiarowym. Dotychczasowe studia empiryczne pokazały, że społeczeństwo polskie powoli przeobraża się z kolektywistycznego w indywidualistyczne. Jednak uważa się, że faktu tego nie należy wiązać z całkowitym zanikiem wartości kolektywistycznych (Bąbka, 2012; Kagitcibasi, 2002). W Polsce charakterystyczne jest przywiązanie do wartości tradycyjnych, tj. rodziny, narodu i religii (Ziółkowski, Koralewicz, 1990). Sądzi się, że w tym zakresie Polska jest bliższa krajom Ameryki Łacińskiej niż kulturom zachodnim (Ziółkowski, 2000). Biorąc pod uwagę powyższe treści, sformułowano następujące hipotezy.

Hipoteza 1. Wartości rodzinne o charakterze kolektywistycznym (*Szacunek*, *Religia*, *Wsparcie rodzinne*) dominują w wyborach badanych osób.

Zauważono, że osoby pochodzące z kultur kolektywistycznych, np. latynoamerykańskiej, wietnamskiej i afroamerykańskiej, przejawiają większe intencje

prorodzinne związane z opieką, troską o członków rodziny (Scharlach i in., 2006). Dlatego też uznano za właściwe dokonanie analizy współzależności pomiędzy wymiarami wartości rodzinnych a wymiarami zaangażowania interpersonalnego w związkach długoterminowych, co skłoniło do sformułowania kolejnych oczekiwań badawczych.

Hipoteza 2.a. Wartości rodzinne współwystępują z wymiarem *Więź z partnerem*.

Hipoteza 2.b. Wartości rodzinne współwystępują z wymiarem *Troska o samopoczucie partnera*.

Hipoteza 2.c. Wartości rodzinne współwystępują z wymiarem *Ważność związku*.

Rezultaty badań pokazały, że wartości rodzinne łączą się dodatnio z życzliwymi relacjami interpersonalnymi rodzeństw (Azmita i in., 2009; Killoren i in., 2015). Stwierdzono także, iż familizm może łagodzić potencjalnie niebezpieczne efekty nierównego traktowania dzieci przez rodziców (White, Huges, 2021). Biorąc pod uwagę przedstawione treści, w kolejnych hipotezach oczekiwano, że wartości rodzinne będą współwystępowały z jakością relacji interpersonalnej rodzeństw.

Hipoteza 3.a. Wartości rodzinne współwystępują z jakością relacji interpersonalnej dorosłych rodzeństw opartej na czynniku *Ciepło*.

Hipoteza 3.b. Wartości rodzinne współwystępują z jakością relacji interpersonalnej dorosłych rodzeństw opartej na czynniku *Konflikt*.

Hipoteza 3.c. Wartości rodzinne współwystępują z jakością relacji interpersonalnej dorosłych rodzeństw opartej na czynniku *Rywalizacja*.

METODA

Osoby badane

W badaniu wzięło udział 238 osób. Ze względu na brak spełnienia wymaganych warunków włączenia do grupy 4 zestawy testowe zostały wykluczone z badań. Ostatecznie do analiz przyjęto wyniki 234 osób (tabela 1).

Tabela 1

Rozkłady liczbowe i procentowe badanej próby

Zmienne	N	%
	Płeć	
Kobiety	150	64,1
Mężczyźni	84	35,9

ciąg dalszy Tabeli 1

Zmienne	N	%
Wiek		
Ogółem	234 ($M = 35$; $SD = 9,128$)	100,0
Wczesna dorosłość	127 ($M = 28, 55$; $SD = 4,673$)	54,3
Późna dorosłość	107 ($M = 43, 43$; $SD = 5,992$)	45,7
Miejsce zamieszkania		
Miasto	140	59,8
Wieś	94	40,2
Wykształcenie		
Wyższe	158	67,5
Średnie	68	29,1
Zawodowe/ podstawowe	8	3,4
Status związku		
Małżeństwo	141	60,3
Kohabitacja	67	28,6
Narzeczeństwo	26	11,1

Narzędzia pomiarowe

Wykorzystano trzy narzędzia badawcze, o dobrych właściwościach psychometrycznych, tj. *Kwestionariusz relacji dorosłego rodzeństwa*, *Skalę familizmu*, *Kwestionariusz zaangażowania interpersonalnego* oraz ankietę demograficzną.

Kwestionariusz relacji dorosłego rodzeństwa (KRDR) Lanthier, Stocker, Furman (1997) w polskiej adaptacji Wałęckiej-Matyji (2014) służy do pomiaru psychologicznych aspektów relacji interpersonalnej z rodzeństwem w okresie dorosłości. Oceniana była percepcja zachowań i uczuć badanych wobec rodzeństwa, jak również postrzeganie u rodzeństwa zachowań oraz uczuć przejawianych wobec badanych. Relacja między rodzeństwem opisywana jest przez trzy wymiary: *Ciepło*, *Konflikt*, *Rywalizację*. KRDR składa się z 81 itemów. Z wyjątkiem *Rywalizacji* wszystkie pozycje KRDR oceniane były na skali Likerta od 1: *prawie wcale* do 5: *bardzo dużo*. Właściwości psychometryczne narzędzia są dobre i umożliwiają prowadzenie badań (α -Cronbacha 0,87–0,97) (Wałęcka-Matyja, 2014).

Skala familizmu (*Mexican American Cultural Values Scales for Adolescents and Adults*, Knight i in., 2010) w polskiej adaptacji Wałęckiej-Matyji (2020) służy do pomiaru pięciu aspektów familizmu. *Skala familizmu* została opracowana w wersji 44-itemowej i jest przeznaczona do badania osób dorosłych. Trzy wymiary familizmu odnoszą się do wartości kolektywistycznych (*Wsparcie rodzinne*, *Szacunek*, *Religia*), dwa do indywidualistycznych (*Sukces materialny i osiągnięcia* oraz *Indywidualizm*). Wartości wskaźników zgodności wewnętrznej mierzone współczynnikiem α -Cronbacha zawierają się w przedziale (0,95–0,63) (Wałęcka-Matyja, 2020).

Kwestionariusz zaangażowania interpersonalnego (Commitment Inventory) Stanleya i Markmana (1992) w polskiej adaptacji Janickiej i Szymczaka (2017) służy do badania zaangażowania zarówno w związkach małżeńskich, jak i kohabitujących. Kwestionariusz składa się z 19 stwierdzeń, które tworzą wymiary: *Więź z partnerem*, *Ważność związku* oraz *Troska o samopoczucie partnera*. Badany dokonuje oceny stopnia, w jakim zgadza się z twierdzeniem za pomocą siedmiostopniowej skali Likerta, gdzie 1: *zdecydowanie się nie zgadzam*, a 7: *zdecydowanie się zgadzam*. KZI jest narzędziem trafnym i rzetelnym. Badane czynniki cechuje zadowalająca zgodność wewnętrzną (α -Cronbacha od 0,70 do 0,88) (Janicka, Szymczak, 2017).

Procedura badawcza

Badanie przeprowadzono w okresie od października 2020 do kwietnia 2021 roku na terenie województwa łódzkiego. Grupa badanych osób została dobrana w sposób nieprobabilistyczny. Wyznaczono następujące kryteria włączenia do próby – osoby dorosłe, w dwóch podokresach dorosłości: wczesna dorosłość – od 18–20 do 30–35 lat oraz średnia dorosłość – od 30–35 do 55–60 lat (Brzezińska, Appelt, Ziółkowska, 2015), deklarujące gotowość wzięcia udziału w badaniu, posiadające przynajmniej jedno dorosłe (minimum 18 lat) żyjące rodzeństwo (z którym wychowywały się w dzieciństwie), będący aktualnie w bliskim związku, formalnym bądź nieformalnym.

Osoby uczestniczące w badaniu zostały poinformowane o naukowym celu badań, zapewnione o anonimowości, dobrowolności udziału oraz możliwości rezygnacji z badania bez ponoszenia jakichkolwiek konsekwencji. Wyraziły zgodę na aktywny udział w projekcie naukowym, bez powiązania z gratyfikacją finansową.

Badanie o charakterze samoopisowym przeprowadzono metodą CAWI (ang. *Computer Assisted Web Interview*). Głównym źródłem pozyskania osób do badania były media społecznościowe oraz fora o tematyce rodzinnej.

Metody analizy danych

Zgromadzone dane analizowano z wykorzystaniem specjalistycznego oprogramowania IBM SPSS Statistics 25, na licencji [nazwa uczelni została zanonimizowana]. Przyjęty poziom istotności określało $\alpha < 0,05$.

Zgodnie z założonym modelem badań do analiz włączono cztery typy zmiennych: zmienne dotyczące podsystemu dorosłego rodzeństwa, tj. *Ciepło*, *Konflikt*, *Rywalizacja*; zmienne dotyczące wyznawanych wartości rodzinnych, tj. *Szacunek*, *Religia* i *Wsparcie rodzinne*, *Sukces materialny i osiągnięcia* oraz *Indywidualizm*; zmienne dotyczące zaangażowania interpersonalnego, tj. *Więź z partnerem*, *Ważność związku* oraz *Troska o samopoczucie partnera*. Zmienne socjodemograficzne to płeć i wiek badanych.

Duża liczebność badanej grupy ($N = 234$) umożliwiła skorzystanie z założeń Centralnego Twierdzenia Granicznego, zgodnie z którym, gdy liczba badanych

jest wystarczająco duża (większa od 30 w każdej porównywanej grupie), prawidłowym działaniem jest wykorzystywanie w analizie testów parametrycznych (Szymczak, 2018).

W celu określenia, które wartości rodzinne były najbardziej cenione wśród badanych osób, zastosowano analizę wariancji z powtórzonymi pomiarami. Następnie zbadano jednorodność badanych zmiennych, co pozwoliło na wykonanie porównań wielokrotnych, przy użyciu parametrycznego testu Bonferroniego. Dla wykazanych różnic w średnich wartościach oczekiwanych określono siłę efektu, oceniając miarę współczynnika η^2 . Wartości η^2 zawierają się w przedziale od 0 do 1 i należy go interpretować jako słaby/mały przy wartościach od 0,01 do 0,06; efekt przeciętny (umiarkowany) przy wartościach od 0,06 do 0,14, natomiast wartości $< 0,14$ jako efekt duży (silny) (Szymczak, 2018).

W celu weryfikacji wartości rodzinnych jako wskaźników jakości bliskich związków interpersonalnych zastosowano wielozmiennowe modele regresji liniowej w modelu hierarchicznym. Jest to metoda, która pozwala na sprawdzenie, w jaki sposób kilka zmiennych wyjaśniających wiąże się ze zmienną wyjaśnianą. Interpretacja wystandaryzowanych współczynników Beta pozwala na określenie kierunku i siły zależności, co daje możliwość określenia, który ze wskaźników ma silniejszy wpływ na zmienną zależną (Bedyńska, Cyprińska, 2013).

Zastosowane metody zostały wytypowane z uwzględnieniem specyfiki sformułowanych pytań i hipotez badawczych, charakterystyki zmiennych oraz badanej próby.

WYNIKI

Wartości rodzinne w ocenie badanych osób

Analiza wariancji z powtórzonymi pomiarami dla całej próby ($N = 231$) (tabela 2) pozwoliła na ustalenie dominującego wymiaru wartości rodzinnych.

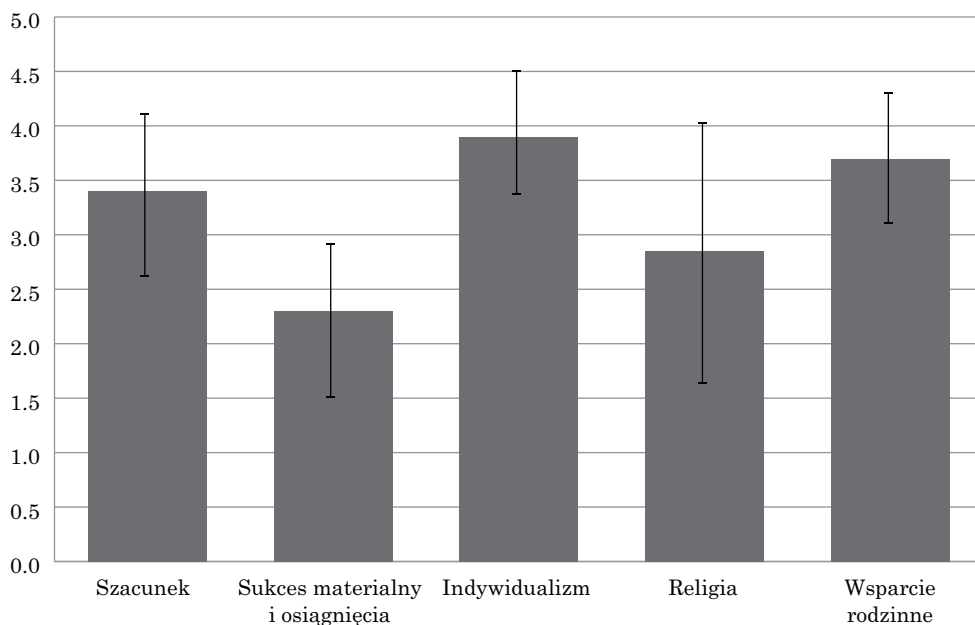
Tabela 2

Wartości rodzinne w badanej próbie

Wartości rodzinne	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	η^2
Szacunek*	3,38	0,74			
Sukces materialny i osiągnięcia*	2,28	0,69			
Indywidualizm*	3,93	0,55	205,46	< 0,001	0,47
Religia*	2,86	1,18			
Wsparcie rodzinne*	3,70	0,62			

* Różnica średnich jest istotna na poziomie 0,05

Rozpatrując uzyskane rezultaty (tabela 2), stwierdzono, że wystąpiło zróżnicowanie w nasileniu wartości rodzinnych o istotnym statystycznie charakterze. Efekt tego zróżnicowania osiągnął wysoki poziom $\eta^2 = 0,47$ ($\eta^2 > 0,14$). Wyniki otrzymane po wykonaniu testu porównań parami (Test Bonferroniego) wykazały, iż średnie wszystkich wartości były istotnie statystycznie zróżnicowane. Pozwalają również stwierdzić (rysunek 1), iż największe nasilenie osiągnął wymiar *Indywidualizm* ($M = 3,93$), następnie *Wsparcie rodzinne* ($M = 3,70$) i *Szacunek* ($M = 3,38$), *Religia* ($M = 2,86$) oraz *Sukces materialny i osiągnięcia* ($M = 2,28$). Tym samym nie potwierdzono założeń hipotezy 1.

Rysunek 1. Nasilenie badanych wartości rodzinnych

Wartości rodzinne a jakość związków długoterminowych

W celu określenia, czy wartości rodzinne stanowią istotne predyktory jakości długoterminowych związków badanych osób, wykonano wielozmiennowe regresje liniowe w modelu hierarchicznym. Jako zmienne wyjaśniające analizowano kolejno wskaźniki wartości rodzinnych oraz przynależność do grupy osób w dwóch podokresach dorosłości, a także efekty interakcyjne pomiędzy przynależnością do jednej z dwóch grup a wskaźnikami wartości rodzinnych. Wyniki przedstawiono w tabeli 3 (s. 52).

Stwierdzono, że osoby znajdujące się w okresie średniej dorosłości uzyskały istotnie statystycznie niższe wyniki na skali *Więź z partnerem*. Nie ustalono istotnych statystycznie efektów interakcyjnych, wobec tego ostateczny model analizy regresji zweryfikowano na całej badanej próbie. Wyniki przedstawiono w tabeli 4 (s. 52).

Tabela 3

Zależności między wskaźnikami wartości rodzinnych a zmienną Więź z partnerem z uwzględnieniem okresu rozwojowego osób badanych

	β	t	p	R^2
Szacunek	0,26	4,24	< 0,001	0,12
Okres dorosłości	-0,20	-3,14	0,002	
Okres dorosłości \times Szacunek	0,04	0,62	0,537	
Sukces materialny i osiągnięcia	-0,06	-0,97	0,335	0,05
Okres dorosłości	-0,21	-3,32	0,001	
Okres dorosłości \times Sukces materialny i osiągnięcia	0,00	0,06	0,951	
Indywidualizm	-0,11	-1,71	0,088	0,06
Okres dorosłości	-0,21	-3,27	0,001	
Okres dorosłości \times Indywidualizm	0,09	1,37	0,171	
Religia	0,17	2,74	0,007	0,08
Okres dorosłości	-0,21	-3,30	0,001	
Okres dorosłości \times Religia	0,02	0,35	0,729	
Wsparcie rodzinne	0,29	4,54	0,000	0,12
Okres dorosłości	-0,17	-2,72	0,007	
Okres dorosłości \times Wsparcie rodzinne	0,03	0,46	0,648	

Tabela 4

Predyktory dla zmiennej Więź z partnerem

Wartości rodzinne	B	SE	β	t	p
Stała	4,54	0,68		6,67	< 0,001
Szacunek	0,29	0,14	0,21	2,16	0,032
Sukces materialny i osiągnięcia	-0,18	0,10	-0,12	-1,75	0,082
Indywidualizm	-0,22	0,12	-0,12	-1,74	0,083
Religia	-0,05	0,07	-0,05	-0,67	0,502
Wsparcie rodzinne	0,28	0,15	0,17	1,84	0,067

Analizowany model wyjaśniał 13,1% wariacji zmiennej *Więź z partnerem* [$F(5,225) = 6,80$; $p = 0,001$; $R^2 = 0,13$]. Rozpatrując uzyskane wyniki, można ustalić, że wymiar *Szacunek* ($p = 0,032$) okazał się istotnym statystycznie wskaźnikiem zmiennej *Więź z partnerem*. Predykcja o znaku dodatnim interpretowana jest jako wzrost wartości zmiennej *Więź z partnerem*, przy wzroście wartości zmiennej *Szacunek*.

W kolejnej przeprowadzonej analizie regresji zmienną zależną była *Troska o samopoczucie partnera*. Ponownie, w pierwszej kolejności przeprowadzono hierarchiczną analizę regresji z uwzględnieniem efektów interakcyjnych pomiędzy okresem rozwojowym a wskaźnikami wartości rodzinnych. Wyniki przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5

Zależności między wskaźnikami wartości rodzinnych a zmienną Troska o samopoczucie partnera z uwzględnieniem okresu rozwojowego osób badanych

	β	t	p	R^2
Szacunek	0,24	3,74	< 0,001	0,06
Okres dorosłości	-0,04	-0,62	0,534	
Okres dorosłości \times Szacunek	0,11	1,69	0,092	
Sukces materialny i osiągnięcia	-0,07	-1,11	0,269	0,01
Okres dorosłości	-0,06	-0,86	0,388	
Okres dorosłości \times Sukces materialny i osiągnięcia	0,10	1,48	0,141	
Indywidualizm	-0,11	-1,63	0,104	0,01
Okres dorosłości	-0,05	-0,81	0,420	
Okres dorosłości \times Indywidualizm	0,13	1,91	0,057	
Religia	0,13	2,05	0,042	0,02
Okres dorosłości	-0,05	-0,82	0,411	
Okres dorosłości \times Religia	0,09	1,43	0,154	
Wsparcie rodzinne	0,19	2,91	0,004	0,04
Okres dorosłości	-0,03	-0,42	0,676	
Okres dorosłości \times Wsparcie rodzinne	0,02	0,35	0,728	

Nie stwierdzono istotnych statystycznie efektów interakcyjnych, wobec tego ostateczny model analizy regresji zweryfikowano na całej badanej próbie. Wyniki zaprezentowano w tabeli 6 (s. 54).

Tabela 6

Predyktory dla zmiennej Troska o samopoczucie partnera

Wartości rodzinne	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Stała	4,70	0,94		5,01	< 0,001
Szacunek	0,49	0,19	0,26	2,62	0,009
Sukces materialny i osiągnięcia	-0,24	0,14	-0,12	-1,71	0,088
Indywidualizm	-0,22	0,17	-0,09	-1,29	0,198
Religia	-0,07	0,10	-0,06	-0,67	0,506
Wsparcie rodzinne	0,06	0,21	0,03	0,31	0,755

Model opisujący wyniki analizy regresji został uznany za dobrze dopasowany do danych [$F(5,225) = 3,98$; $p = 0,002$; $R^2 = 0,08$]. Wyjaśniał on 8,1% wariacji dla zmiennej *Troska o samopoczucie partnera*. Analizując otrzymane wyniki, można stwierdzić, że dla zmiennej *Troska o samopoczucie partnera* istotnym statystycznie wskaźnikiem był wymiar *Szacunek* ($p = 0,009$). Dodatni współczynnik β ($\beta = 0,26$) informuje o tym, iż wraz ze wzrostem nasilenia wartości *Szacunek* wzrasta nasilenie wartości na wymiarze *Troska o samopoczucie partnera*. Pozostałe zmienne objaśniające okazały się nieistotne statystycznie dla przyjętego poziomu istotności $\alpha < 0,05$.

W następnej przeprowadzonej analizie regresji zmienną zależną była *Ważność związku*, zmiennymi objaśniającymi były wartości rodzinne. Wyniki hierarchicznej analizy regresji z uwzględnieniem efektów interakcyjnych pomiędzy okresem rozwojowym a wskaźnikami wartości rodzinnych przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7

Zależności między wskaźnikami wartości rodzinnych a zmienną Ważność związku z uwzględnieniem okresu rozwojowego osób badanych

	β	<i>t</i>	<i>p</i>	R^2
Szacunek	0,22	3,54	< 0,001	0,08
Okres dorosłości	-0,16	-2,45	0,015	
Okres dorosłości × Szacunek	0,00	0,04	0,967	
Sukces materialny i osiągnięcia	-0,09	-1,32	0,189	0,04
Okres dorosłości	-0,17	-2,62	0,009	
Okres dorosłości × Sukces materialny i osiągnięcia	-0,01	-0,16	0,872	

ciąg dalszy Tabeli 7

	β	t	p	R^2
Indywidualizm	-0,03	-0,43	0,668	0,03
Okres dorosłości	-0,17	-2,64	0,009	
Okres dorosłości \times Indywidualizm	0,04	0,68	0,499	
Religia	0,14	2,19	0,030	0,05
Okres dorosłości	-0,17	-2,61	0,010	
Okres dorosłości \times Religia	0,02	0,38	0,705	
Wsparcie rodzinne	0,28	4,37	< 0,001	0,10
Okres dorosłości	-0,13	-2,00	0,046	
Okres dorosłości \times Wsparcie rodzinne	0,01	0,21	0,835	

Stwierdzono, że osoby znajdujące się w okresie średniej dorosłości uzyskały istotnie statystycznie niższe wyniki na skali *Ważność związku*. Nie ustalono istotnych statystycznie efektów interakcyjnych, wobec tego ostateczny model analizy regresji zweryfikowano na całej badanej próbie. Wyniki podano w tabeli 8.

Tabela 8

Predyktory dla zmiennej Ważność związku

Wartości rodzinne	B	SE	β	t	p
Stała	4,28	0,71		6,07	< 0,001
Szacunek	0,22	0,14	0,16	1,60	0,110
Sukces materialny i osiągnięcia	-0,22	0,11	-0,14	-2,10	0,037
Indywidualizm	-0,07	0,13	-0,04	-0,58	0,564
Religia	-0,06	0,07	-0,06	-0,77	0,442
Wsparcie rodzinne	0,36	0,16	0,21	2,30	0,022

Model prezentujący wyniki analizy regresji okazał się dobrze dopasowany do danych [$F(5,225) = 5,54$; $p < 0,001$; $R^2 = 0,11$]. Wyjaśniał on 11,0% wariacji dla zmiennej *Ważność związku*. Istotnymi statystycznie predyktorami zmiennej zależnej *Ważność związku* były wymiary: *Sukces materialny i osiągnięcia* i *Wsparcie rodzinne*. Im niższe wyniki na skali *Sukces materialny i osiągnięcia* oraz im wyższe wyniki na skali *Wsparcie rodzinne*, tym wyższy poziom ważności związku.

Wartości rodzinne a jakość relacji interpersonalnej dorosłych rodzeństw

Zaprezentowane wyniki analizy regresji odnoszą się do trzech czynników, składających się na jakość relacji interpersonalnej dorosłych rodzeństw, tj. *Ciepło*, *Konflikt* i *Rywalizacja* (zmiennie zależne). Zmiennymi objaśniającymi były wartości rodzinne.

Wyniki hierarchicznej analizy regresji z uwzględnieniem efektów interakcyjnych pomiędzy płcią osób badanych a wskaźnikami wartości rodzinnych przedstawiono w tabeli 9.

Tabela 9

Zależności między wskaźnikami wartości rodzinnych a zmienną Ciepło z uwzględnieniem płci osób badanych

	β	t	p	R^2
Szacunek	0,24	3,24	0,001	0,07
Płeć	-0,19	-2,89	0,004	
Płeć × Szacunek	0,00	0,02	0,982	
Sukces materialny i osiągnięcia	-0,14	-1,95	0,053	0,04
Płeć	-0,09	-1,22	0,224	
Płeć × Sukces materialny i osiągnięcia	-0,02	-0,29	0,772	
Indywidualizm	-0,20	-3,01	0,003	0,05
Płeć	-0,17	-2,59	0,010	
Płeć × Indywidualizm	0,07	1,14	0,256	
Religia	0,22	3,16	0,002	0,07
Płeć	-0,14	-2,14	0,033	
Płeć × Religia	0,00	0,03	0,978	
Wsparcie rodzinne	0,34	5,30	0,000	0,14
Płeć	-0,12	-2,02	0,045	
Płeć × Wsparcie rodzinne	-0,01	-0,13	0,893	

Stwierdzono, że mężczyźni uzyskali istotnie statystycznie niższe wyniki na skali *Ciepło*. Nie zaobserwowano istotnych statystycznie efektów interakcyjnych, wobec tego ostateczny model analizy regresji zweryfikowano na całej badanej próbie. Wyniki zaprezentowano w tabeli 10.

Tabela 10

Predyktory dla zmiennej Ciepło

Wartości rodzinne	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Stała	2,83	0,54		5,20	< 0,001
Szacunek	-0,12	0,11	-0,11	-1,14	0,257
Sukces materialny i osiągnięcia	-0,20	0,08	-0,16	-2,40	0,017
Indywidualizm	-0,23	0,10	-0,15	-2,33	0,021
Religia	0,03	0,06	0,05	0,58	0,561
Wsparcie rodzinne	0,51	0,12	0,37	4,23	< 0,001

Model [$F(5,225) = 10,28$; $p < 0,001$; $R^2 = 0,19$] wyjaśniał 18,6% wariacji zmiennej *Ciepło*. Istotnym statystycznie wskaźnikiem zmiennej zależnej *Ciepło* były zmienne *Wsparcie rodzinne* (zależność dodatnia) oraz *Indywidualizm* i *Sukces materialny i osiągnięcia* (zależności ujemne).

Dla czynnika *Konflikt* przeprowadzono analizę regresji dla całej grupy badanych, bowiem płeć nie różnicowała badanych w tym zakresie. Model okazał się dobrze dopasowany do danych [$F(5,230) = 5,97$; $p < 0,001$; $R^2 = 0,12$] i wyjaśniał 12,0% wariacji dla czynnika *Konflikt* (tabela 11).

Tabela 11

Predyktory dla zmiennej Konflikt w całej grupie

Wartości rodzinne	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Stała	1,35	0,35		3,85	< 0,001
Szacunek	-0,08	0,07	-0,12	-1,19	0,234
Sukces materialny i osiągnięcia	0,23	0,05	0,29	4,29	< 0,001
Indywidualizm	0,05	0,06	0,05	0,72	0,475
Religia	0,08	0,04	0,18	2,24	0,026
Wsparcie rodzinne	-0,09	0,08	-0,11	-1,16	0,247

Przeprowadzone analizy pozwoliły na wskazanie dwóch istotnych statystycznie, dodatnich predyktorów dla zmiennej zależnej *Konflikt*, tj. *Sukces materialny i osiągnięcia* oraz *Religia*. Można zatem wnioskować, że im wyżej ceniłone przez badanych wartości *Sukces materialny i osiągnięcia* oraz *Religia*, tym większe nasilenie *Konfliktu* w relacjach dorosłych rodzeństw. Porównanie

wartości współczynnika β wykazało, że silniejszym wskaźnikiem zmiennej zależnej *Konflikt* był *Sukces materialny i osiągnięcia* ($\beta = 0,29$) w porównaniu z *Religią* ($\beta = 0,18$).

Ostatnia z analiz regresji miała na celu ustalenie predyktorów dla zmiennej zależnej *Rywalizacja*. Zmiennymi objaśniającymi były wartości rodzinne. Jednak model okazał się źle dopasowany do danych [$F(5,230) = 0,86$; $p = 0,506$; $R^2 = 0,02$]. W wyniku przeprowadzonej analizy regresji stwierdzono, że rozpatrywane wartości rodzinne nie są statystycznie istotnymi predyktorami czynnika *Rywalizacja*. Nie oznacza to, że między zmienną objaśnianą i zmiennymi objaśniającymi nie istnieje zależność, wskazuje jedynie na brak występowania zależności liniowej (Szymczak, 2018). Uzyskane rezultaty potwierdzają hipotezy 3.a, 3.b, natomiast nie potwierdzają założenia hipotezy 3.c.

DYSKUSJA

Potrzeba poszukiwań wartości rodzinnych sprzyjających prawidłowemu funkcjonowaniu członków rodzin i wpływających na jakość ich życia, połączona z małą liczbą badań psychologicznych z tego zakresu uzasadnia podjęcie tych zagadnień w niniejszej pracy. Celem zaprezentowanych badań było opisanie dominujących wartości rodzinnych z perspektywy badanych osób i oszacowanie ich współwystępowania z jakością relacji interpersonalnych w bliskich związkach rodzinnych.

Wyniki badań dotyczące ustalenia dominacji wymiarów wartości rodzinnych w wyborach badanych osób (kolejno: *Indywidualizm*, *Wsparcie rodzinne*, *Szacunek*, *Religia* oraz *Sukces materialny i osiągnięcia*) wykazują pewne rozbieżności w stosunku do ustaleń płynących z innych badań, w których hierarchia wartości była następująca: *Szacunek*, *Sukces materialny i osiągnięcia*, *Wsparcie rodzinne*, *Indywidualizm* oraz *Religia* (Walęcka-Matyja, Janicka, 2021). Uzasadniając otrzymane wyniki badań własnych, wskazuje się na różnice w zakresie wieku badanych osób, występujące w porównywanych grupach – od 18 do 60 roku życia w badaniu własnym (dwa podokresy dorosłości) i trzy podokresy dorosłości, od 18 do 81 roku życia w badaniu Walęckiej-Matyji i Janickiej (2021). Objęcie badaniem osób w okresie wczesnej i średniej dorosłości może stanowić jedno z wyjaśnień dla uzyskanych rezultatów. Wczesna dorosłość to bowiem czas intensywnego nabywania kompetencji w wielu dziedzinach, związanych z funkcjonowaniem w społeczeństwie, w rodzinie, ze sferą zawodową, które przygotowują do efektywnego pełnienia zróżnicowanych ról życiowych (Kiliszek, 2019). Średnia dorosłość to z kolei okres największych możliwości i najwyższej produktywności, ale również etap poważnych wyzwań, by sprostać pogodzeniu wielu nakładających się zobowiązań (Oleś, 2012). Największe nasilenie wartości *Indywidualizm* wśród badanych osób może zatem z jednej strony wynikać z charakterystyki badanej grupy, z drugiej zaś może sugerować coraz większe nasilenie wpływu systemu wartości kultur zachodnich, opartych na indywidualizmie (Kagitcibasi, 2002). Dyczewski (2003) określając dokonujące się w społeczeństwie polskim zmiany, wskazuje m.in. na upowszechnianie się subiektywizmu w normach i poglądach

oraz indywidualizmu wyrażonego w zachowaniu i działaniu. Zwraca także uwagę na coraz większą priorytetyzację sukcesu i współzawodnictwa, wolności, niezależności, otwartości na wpływy innych kultur. Pomimo tego, dwie kolejne wysoko ocenione przez badanych wartości, tj. *Szacunek* i *Wsparcie rodzinne*, mogą wskazywać na wciąż dominujące zakorzenienie tradycyjnych wartości rodzinnych w społeczeństwie polskim. Uzyskany rezultat jest koherentny z dotychczasowymi doniesieniami z tego zakresu (Bąbka, 2012; Ziółkowski, 2000).

Stwierdzono, że osoby znajdujące się w okresie średniej dorosłości uzyskały istotnie statystycznie niższe wyniki na skalach *Więź z partnerem* oraz *Troska o samopoczucie partnera* niż osoby znajdujące się w okresie wczesnej dorosłości.

Można zatem przyjąć, że osoby młodsze bardziej, w porównaniu ze starszymi, opierają związek na aspektach łączących się z więzią pomiędzy partnerami i ich związkiem. Może to wynikać z fazy rozwoju ich relacji, w założeniu teorii Sternberga (1986), np. zakochania, romantycznych początków (Wojciszke, 2018).

Niższe wyniki średnie w grupie osób starszych w odniesieniu do zaangażowania wyrażonego jako *Troska o samopoczucie partnera* mogą wskazywać na zmiany, jakie zachodzą w zakresie formy i trwałości współcześnie tworzonych związków długoterminowych. Uważa się, że charakteryzuje je nie tylko mniejsza powszechność sformalizowania, lecz także zmian zachodzących w obrębie tych związków, np. większy egalitaryzm. Skutkiem tego może być wzrastająca homogenia związków zalegalizowanych i niezalegalizowanych. Jednym z przejawów tego podobieństwa jest wzrastająca liczba rozwodów, co może wskazywać na ich niski poziom stabilności, zbliżając je tym samym do kohabitacji. Dodatkowo, obserwuje się wśród młodych małżonków coraz większe dążenie do swobody oraz niezależności w podejmowaniu ról małżeńskich i rodzicielskich, co skłania do sformułowania wniosku, że małżeństwa podobnie jak kohabitację będzie charakteryzowało większe nasilenie liberalizmu (Janicka, 2014).

Kolejne analizy pozwalają stwierdzić, że istotnym statystycznie dodatnim predyktorem jest dla wymiarów *Więź z partnerem* i *Troska o samopoczucie partnera* zmienna *Szacunek*. Natomiast dla zmiennej *Ważność związku* predyktorami są wymiary: *Sukces materialny i osiągnięcia* (ujemny) i *Wsparcie rodzinne* (dodatni).

W dotychczasowych ustaleniach dotyczących zaangażowania interpersonalnego z uwzględnieniem analizowanych w niniejszym badaniu dymensji nie brano pod uwagę familizmu, w związku z czym trudno odnieść się w sposób jednoznaczny do rezultatów empirycznych z tego zakresu. Można przyjąć, że rozwój zaangażowania w związkach długoterminowych przebiega w zależności od wielu uwarunkowań, takich jak np. etapy życia rodzinnego, rozwój indywidualny członków rodziny, a także jest kształtowany przez dojrzałość całego systemu rodzinnego. Wskazane problemy powodują trudności w ocenie znaczenia pojedynczych czynników wpływających na formowanie się ścieżek rozwoju zaangażowania interpersonalnego w związkach długoterminowych. Wielość wpływów i czynników relacyjnych, przeplatających się w systemach rodzinnych z jednej strony stanowi organicznie wynikające z niedostatecznych możliwości jednoznacznego interpretowania wszystkich czynników relacji, a z drugiej jest wyzwaniem dla współczesnej psychologii – należy opisywać, wyjaśniać w najpełniejszy sposób te kwestie,

które szczególnie uwidaczniają się podczas prowadzenia badań empirycznych (por. Ciecuch, 2021).

Rezultat porównania międzypłciowego odnoszącego się do czynnika *Ciepło* jest kongruentny z ustaleniami płynącymi z innych badań, wskazujących na większe nasilenie tego czynnika wśród kobiet w porównaniu z mężczyznami (Cicirelli, 1995; Crouter i in., 2004; Walęcka-Matyja, 2018). Podkreśla się, że występowanie większego nasilenia wspólnotowości u kobiet wyraża się silniejszym skupieniem na innych ludziach i tworzonej z nimi więzi (Wojciszke, Szlendak, 2010). Ponadto kobiety w relacjach interpersonalnych cechuje większa emocjonalność, empatia, zaangażowanie, dążenie do kontaktu z braćmi i siostrami, przez co łączy je z rodzeństwem bliska i serdeczna więź (Szymańska, 2019).

Rezultaty analiz określających związki wartości rodzinnych z *Ciepłem* w relacjach rodzeństw są zgodne z ustaleniami innych badań (Azmita i in., 2009; Killoren i in., 2015; Walęcka-Matyja, Janicka, 2021). Wykazano, że relacje oparte na wymiarze *Ciepło* dodatkowo łączyły się z wartością *Wsparcie rodzinne* i były ujemnie skorelowane z wartością *Sukces materialny i osiągnięcia* (Walecka-Matyja, Janicka, 2021).

Familiolodzy podkreślają znaczenie wsparcia rodzinnego dla doświadczania poczucia bezpieczeństwa, przynależności i miłości, co pozytywnie wpływa na dobrostan członków rodziny. Rodzina pełni również rolę bufora w sytuacjach trudnych, chroniąc przed negatywnymi następstwami stresu. Jej funkcje oraz zakres zaangażowania w relacje powodują, że jest najefektywniejszym i bezwarunkowym źródłem wsparcia, co stanowi o zdrowiu i jakości życia. Należy podkreślić, że wsparcie rodzinne jest uznawane za kluczowy wymiar familizmu (Campos i in., 2019; Jocson, 2020).

Wymiary wartości rodzinnych nie stanowią istotnych predyktorów w odniesieniu do czynnika *Rywalizacja* w relacji dorosłych rodzeństw. W przypadku czynnika *Konflikt* istotnymi oraz dodatnimi predyktorami okazały się dwie wartości, tj. *Religia* oraz *Sukces materialny i osiągnięcia*. Uzyskany wynik uważa się za zgodny z oczekiwaniami w przypadku wartości z nurtu indywidualistycznego. Jednak wymiar *Religia*, będący dodatnim wskaźnikiem relacji opartych na czynniku *Konflikt*, jest zaskakujący. Biorąc pod uwagę fakt, że badano tylko jedną osobę z pary rodzeństw, nie są znane informacje na temat poglądów religijnych drugiej osoby z rodzeństwa. Nie można zatem wykluczyć, iż między rodzeństwem występują różnice światopoglądowe w odniesieniu do wiary w wyższą moc, co może powodować konflikty. Podkreśla się, że religia chrześcijańska oprócz wymiaru indywidualnego ma również charakter wspólnotowy. Rezultatem tego jest umiejętność budowania relacji opartych na głębokiej sympatii i łączności z ludźmi posiadającymi podobne ideały (Giguère, 1997; Walulik, 2017). W innych badaniach zauważono, iż zgodność małżonków w zakresie poglądów religijnych wyraża się mniej konfliktową komunikacją (Curtis, Ellison, 2002; Mahoney, Tarakeshwar, 2005 za: Rydz, 2014). Choć podsystemy małżonków i rodzeństw nie są ze sobą tożsame, to można przyjąć występowanie analogii odnoszącej się do homogamii poglądów religijnych i związanych z tym mniej konfliktowych relacji interpersonalnych. Warto również podkreślić, że na kształtowanie się religijności u młodych ludzi, poza środowiskiem rodzinnym, mają wpływ także inne czynniki,

np. grupa rówieśnicza (Finke, 1996). Stanowi to jedno z możliwych uzasadnień dla występowania różnicowania w zakresie religijności wśród rodzeństw wychowujących się w tej samej rodzinie. Uzyskany rezultat skłania do refleksji nad zasadnością podjęcia pogłębionych badań psychologicznych w tym zakresie.

Badanie wartości rodzinnych i ich znaczenia dla jakości relacji interpersonalnych stanowi walor wieloaspektowej eksploracji naukowej systemu rodzinnego. Należy jednak zaznaczyć, że uwzględnienie w jednym badaniu wielu zmiennych, istotnych dla analizowanego problemu rzadko kiedy jest wolne od trudności związanych zarówno z doбором badanej próby, stosowanymi narzędziami, jak i przyjętymi metodami analizy danych (tj. dobór nieprobablistyczny, narzędzia samoopisowe, osoby w dwóch podokresach dorosłości, badania ilościowe). Należy bowiem wziąć pod uwagę wiele czynników psychospołecznych i relacyjnych, których uchwycenie w jednym projekcie badawczym wydaje się trudne lub nawet niemożliwe.

Mimo wspomnianych ograniczeń wyniki przeprowadzonych analiz mogą być przydatne w propagowaniu świadomości aksjologicznej, zwłaszcza wśród dorosłych ludzi, którzy z jednej strony są odbiorcami kultury, a z drugiej transmitują ją w kierunku dzieci. Jest to szczególnie ważne we współczesnych czasach, oferujących bardzo bogaty repertuar możliwości i wyborów, niejednokrotnie obejmujących sprzeczne ze sobą cele i wartości, co wymaga przyjęcia jakiegoś spójnego wzorca. Tego typu matrycę może stanowić familizm, któremu w literaturze światowej przypisywana jest ochronna rola dla zdrowia psychicznego (Knight i in., 2010; Sabogal i in., 1987). Jednocześnie zaznacza się, że wiedza o mechanizmach leżących u jego podstaw wymaga stałej eksploracji (Crouter i in., 2004). Dodatkowo zwrócenie uwagi na to, iż rodzice poprzez oddziaływania wychowawcze, transmisję wartości rodzinnych mają wpływ na kształtowanie się relacji między rodzeństwem, może spowodować wzrost świadomości tego zagadnienia i w konsekwencji przyczynić się do większej dbałości o jakość relacji rodzinnych. Pozytywne stosunki z braćmi i siostrami są bowiem kolejnym ważnym zasobem psychologicznym w dorosłym życiu. Warto dodać także, że w rzeczywistości, która charakteryzuje się wysokim współczynnikiem rozwodów czy dużą zmiennością partnerów w związkach nieformalnych, propagowanie wartości familijnych, sprzyjających zaangażowaniu w relację, co z kolei przekłada się na jej jakość i trwałość, jest szczególnie ważne. Może przyczynić się bowiem do ograniczenia występujących trudności przystosowawczych dzieci i młodzieży, adaptujących się do życia w rodzinach zrekonstruowanych czy monoparentalnych.

BIBLIOGRAFIA

- Azmitia, M., Cooper, C. R., Brown, J. R. (2009). Support and Guidance from Families, Friends, and Teachers in Latino Early Adolescents' Math Pathways. *Journal of Early Adolescence*, 29, 142–169. DOI: 10.1177/0272431608324476.
- Bakiera, L. (2006). Rodzina z perspektywy socjologicznej i psychologicznej: ciągłość i zmiana. Obrazy życia rodzinnego z perspektywy interdyscyplinarnej. *Roczniki Socjologii*

- Rodziny*, XVII (s. 101–115). Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Bąbka, J. (2012). Orientacja na wartości indywidualistyczne vs. kolektywistyczne jako podstawa wyjaśniania zachowań kooperacyjnych. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja. Kwartalnik myśli społeczno-pedagogicznej*, 2(58), 121–138.
- Bedyńska, S., Cypryńska, M. (2013). *Statystyczny drogowskaz 1. Praktyczne wprowadzenie do wnioskowania statystycznego*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Sedno.
- Brzezińska, A. I., Appelt, K., Ziółkowska B. (2015). *Psychologia rozwoju człowieka*. Gdańsk: GWP.
- Campos, B., Scott, I., Roesch, C., Gonzalez, P., Hooker, E. D., Sheila, I., Castañeda, F., Giachello, A. L., Perreira, K. M. (2019). Measurement properties of sabogal's familism scale: findings from the Hispanic community health study/study of Latinos (HCHS/SOL) sociocultural ancillary study. *Journal of Latinx Psychology*, 7(4), 257–272. DOI: 10.1037/lat0000126.
- Cicirelli, V. G. (1995). *Sibling relationships across the life span*. New York: Plenum.
- Cieciuch, J. (2021). Wdrożenia wiedzy psychologicznej – pięć tez i przykład. *Przegląd Psychologiczny*, 64(1), 9–26. DOI: 10.31648/pp.7318.
- Crouter, A. C., Head, M. R., McHale, S. M., Tucker, J. C. (2004). Family time and psychosocial adjustment of adolescent siblings and their parents. *Journal of Marriage and Family*, 66(1), 147–162. DOI: 10.1111/j.0022-2445.2004.00010.x-il.
- de Barbaro, B. (red.) (1999). *Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Dyczewski, L. (2003). *Rodzina twórcą i przekazicielem kultury*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Erikson, E. H. (1997). *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Poznań: Wydawnictwo Rebis.
- Farnicka, M., Liberska, H. (2014). Transmisja międzypokoleniowa – procesy zachodzące na styku pokoleń. W: I. Janicka, H. Liberska (red.), *Psychologia rodziny* (s. 185–202). Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Finke, M. (1996). *Pedagogika wiary*. Poznań: Papieski Wydział Teologiczny.
- Giguère, P. (1997). *Dorosły człowiek, dojrzała wiara*. Kraków: Wydawnictwo M.
- Janicka, I. (2017). *Przyczyny transformacji życia rodzinnego*. *Studia Humanistica Gedanensia*, 5, 29–45.
- Janicka, I., Janicka, K. (2014). Poczucie bezpieczeństwa i zaangażowanie w relacje interpersonalne młodych kobiet. *Polskie Forum Psychologiczne*, 19(2), 209–228.
- Janicka, I., Szymczak, W. (2017). Kwestionariusz Zaangażowania Interpersonalnego – polska adaptacja metody. *Polskie Forum Psychologiczne*, 22(2), 205–218.
- Jocson, R. M. (2020). Filipino fathers' parenting in the context of household and neighborhood risk: familism as a protective factor. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 26(4), 472–482. DOI: 10.1037/cdp0000332.
- Kaczuba, A., Janicka, I. (2018). Oczekiwania młodych dorosłych a zaangażowanie w bliższych związkach emocjonalnych. *Czasopismo Psychologiczne – Psychological Journal*, 24(2), 397–422.

- Kagitcibasi, C. (2002). Model of Family Change in Cultural Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(3). DOI: 10.9707/2307-0919.1059.
- Kałaczyńska, K. (2018). *Jakość relacji, satysfakcja seksualna i zaangażowanie partnerów w związkach jednopłciowych*. Niepublikowana praca magisterska. Wydział Nauk o Wychowaniu Instytut Psychologii Uniwersytet Łódzki.
- Kiliszek, E. (2019). *Rodzina wobec zagrożeń. Rodzina wobec szans. Socjopsychopedagogika rodziny, studium rodziny pełnej*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Killoren, S. E., Wheeler, L. A., Updegraff, K. A., Rodriguez de Jesús, S. A., McHale, S. M. (2015). Longitudinal association among parental acceptance, familism values and sibling intimacy in Mexican-origin families. *Family Process*, 54(2), 217–231. DOI: 10.1111/famp.12126.
- Knight, G. P., Gonzales, N. A., Saenz, D. S., Bonds, D. D., German, M., Dearthoff, J., Roosa, M. W., Updegraff, K. A. (2010). The Mexican American Cultural Values Scales for adolescents and adults. *Journal of Early Adolescence*, 30(3), 444–481. DOI: 10.1177/0272431609338178.
- Mamot, A., Smykowski, B. (2021). Znaczenie intymności i zaangażowania interpersonalnego w relacji dystansu w związkach miłosnych we wczesnej dorosłości. W: L. Bakiera, M. Obłębska (red.), *Człowiek i społeczeństwo. Blisko czy dystans? Psychologiczne aspekty relacji międzyludzkich* (s. 23–60). Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Oleś, P. K. (2012). *Psychologia człowieka dorosłego. Ciągłość – zmiana – integracja*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Plopa, M. (2019). Rozwody jako niepokojące zjawisko współczesności. Psychologiczna perspektywa badań. W: T. Rostowska, A. Lewandowska-Walter (red.), *Psychospołeczne konteksty relacji rodzinnych* (s. 117–148). Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Ryś, M. (1997). Dorastać do życia w małżeństwie. W: K. Ostrowska, M. Ryś (red.), *Przygotowanie do życia w rodzinie* (s. 125–134). Warszawa: Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „ADAM”.
- Rydz, E. (2014). Psychologia religijności/duchowości rodziny. W: I. Janicka, H. Liberska (red.), *Psychologia rodziny* (s. 203–220). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sabogal, F., Marín, G., Otero-Sabogal, R., Marín, B. V., Perez-Stable, E. J. (1987). Hispanic familism and acculturation: What changes and what doesn't? *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 9(4), 397–412. DOI: 10.1177/07399863870094003.
- Scharlach, A. E., Kellam, R., Ong, N., Baskin, A., Goldstein, C., Fox, P. J. (2006). Cultural attitudes and caregiver service use: Lessons from focus groups with racially and ethnically diverse family caregivers. *Journal of Gerontological Social Work*, 47(1–2), 133–156. DOI: 10.1300/J083v47n01_09.
- Stanley, S. M., Markman, H. J. (1992). Assessing commitment in personal relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 596–608.
- Stein, G. L., Gonzalez, N. M., Cupito, A. M. (2015). The Protective Role of Familism in the Lives of Latino Adolescents. *Journal of Family Issues*, 36(10), 1255–1273. DOI: 10.1177/0192513X13502480.
- Stocker, C., Lanthier, R., Furman, W. (1997). Sibling relationships in early adulthood. *Journal of Family Psychology*, 11(2), 210–221. DOI: 10.1037/0893-3200.11.2.210.

- Straś-Romanowska, M. (2014). Sytuacja psychologiczna osoby starszej we współczesnej rodzinie. *Studia Salvatoriana Polonica*, 8, 143–156.
- Straś-Romanowska, M. (2016). Podmiot osobowy w świecie współczesnym. *Psychologia Rozwojowa*, 21(2), 15–25. DOI: 10.4467/20843879PR.16.007.5085.
- Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, 93(2), 119–135. DOI: 10.1037/0033-295X.93.2.119.
- Szlendak, T. (2015). *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Szymańska, P. (2019). *Uwarunkowania relacji z rodzeństwem we wczesnej dorosłości*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Szymczak, W. (2018). *Podstawy statystyki dla psychologów*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Walęcka-Matyja, K. (2014). Psychometric properties of the polish adaptation of the Adult Sibling Relationship Questionnaire (ASRQ). *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*, 16(4), 77–88. DOI: 10.12740/APP/32460.
- Walęcka-Matyja, K. (2018). *Relacje interpersonalne dorosłych rodzeństw*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Walęcka-Matyja, K. (2020). Familizm – pojęcie, pomiar i znaczenie dla zdrowia psychicznego. *Psychiatria Polska*, 54(4), 791–806.
- Walęcka-Matyja, K., Janicka, I. (2021). *Rodzina jako wartość*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Walulik, A. (2017). Religia w kształtowaniu dorosłości. Perspektywa katolicka. *Paedagogia Christiana*, 2(40), 171–186. DOI: 10.12775/PCh.2017.031.
- White, N., Hughes, C. (2021). *Rodzeństwo*. Warszawa: PWN.
- Wojciszke, B. (2018). *Psychologia społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Wojciszke, B., Szlendak, M. A. (2010). Skale do pomiaru orientacji sprawczej i wspólnotowej. *Psychologia Społeczna*, 1(13), 57–70.
- Zeiders, K. H., Updegraff, K., Umaña-Taylor, A. J., Wheeler, L. A., Perez-Brena, N. J., Rodriguez, S.A. (2013). Mexican-origin youths' trajectories of depressive symptoms: The role of familism values. *Journal Adolescent Health*, 53(5), 648–654. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2013.06.008.
- Ziółkowski, M. (2000). *Przemiany interesów i wartości społeczeństwa polskiego: teorie, tendencje, interpretacje*. Poznań: Wydawnictwo Fundacji „Humaniora”.
- Ziółkowski, M., Koralewicz, J. (1990). *Mentalność Polaków: sposoby myślenia o polityce, gospodarce i życiu społecznym w końcu lat osiemdziesiątych*. Poznań: Wydawnictwo „Nakom”.